

Зламані сходи : роман

Василь Добрянський

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Розділ перший

Якщо хочеш щось зіпсувати, зіпсуй спочатку. Мені це пречудово вдалося — я після школи задрімав на двадцять п'ять років. Раз — і заснув. Але зовні все було окей. Зовні здавалося, що я не спав: утікав разом з гопотою темними дворами й неосвітленими скверами від ментів, коли вони робили облаву на іподромі, носив пачками гроші Еду Хезерлі на квартиру біля Хрещатика, вгинаючи голову від тіней, що могли тріснути арматурою по шиї. Закохувався, зливався в екстазі, гріховодив, клявся, але не каюся. Словом, був бовдуrom, що не осмислював свого життя.

Так і стукнуло сорок два роки. Фініта, дзвінок продзвенів на перегоні, поїзд червоним ліхтарем мигнув, а я все ще уявляв себе перспективним хлопцем, який от-от спалахне нечуваним успіхом. Розгорнеться та й загуде, всі здивовано поглянуть і захоплено заплодують.

Мама мене недовчила. Вона вчителька української мови й літератури. І цим все сказано. Така дисциплінована й совісна, що просто соромно поруч із нею стояти. Настасія Андріївна Холоденко, найкращий педагог школи і міста. Гляне на мене суворими очима крізь окуляри й першим ділом викликає: «Холоденко, йди відповідати!». У класі двадцять вісім сірих мармиз, а вона мене тягне до дошки, щоб описав соціально-психологічні риси Чіпки або розповів, як правильно відмінювати кількісні числівники.

«Холоденко, йди до дошки!» — дражнили мене малолітки в школі. Кого ловив, давав такого ляца, аж булька вискакувала.

Ніхто не міг мене захистити, бо тато десь пропав. Коли мені було два роки, поїхав на полювання і не повернувся. А разом з ним пропали ще два чоловіки з нашого містечка. То була мутна і загадкова історія, про яку довго розповідали, яку розслідувала міліція, але з часом вона втонула в людській пам'яті, як тоне все, що з нами відбувається. Пам'ять — штука хитра, залишає нам тільки те,

що подобається, а решту викреслює, поправляє, переставляє місцями, як сувора вчителька неправильно написані складнопідрядні речення. Пам'ять вибаглива й підступна, забирає те, що тобі важливе, а підсовує те, що несуттєве, поверхове. Як еквілібрист, грається нашими спогадами, створює паралельні реальності й водить ними.

Залишилась тільки дата — 22 вересня 1978 року, коли тато, зібравши мисливське спорядження, поцілував маму, сів у «жигулі» начальника АТС Дмитра Вербицького та поїхав полювати на озеро Біле. Ця калюжа із зарослими берегами від нас рівно за вісімдесят дев'ять кілометрів. Звідси виїхав, а туди не доїхав. По правді кажучи, я глибоко не цікавився історією зі зникненням тата. Так сталося, тато пропав, і не треба тієї теми торкатися, щоб не виникали питання без відповідей, які чіпають за серце. Доволі часто я ловив тужливий погляд мами. Вона дивилась на батьків портрет.

Відразу до Чіпки мене погнала в крайнощі. Я вступив до Інституту нафти і газу, хоч мені було однаково: підійшов би й кулінарний технікум. Через семестр навчання покинув, бо знайомі хлопці звабили поїхати на Памір, здолати пік Леніна, який місцеві таджицькі патріоти перейменували на пік імені Абу Алі ібн Сіна. Там зламав ногу й довго лікувався, проклинаючи свою нерозбірливість у захопленнях. «Ех, слабак!» — пожалів мене Богдан Павлецький, керівник альпіністського центру, який сховався уздовж і впоперек Тибет, Гімалаї, Кавказ, Альпи та інші Кордильєри. В його очах горіли безумні вогники, що могли запалити будь-кого. Обвітрені, аскетичні щоки, сухі від морозів і вітрів губи, пронизливий погляд, що пробирає до кісток, гіпнотично діяли на дівчат, які шукали романтичного кохання. Дівчата так само не любили Чіпку, як і я, бо летіли до загартованого Богдана, ніби метелики на вогник.

Викинувши через три місяці тростину, якою підпирав покалічену ногу, я вирішив, що добре було б здобути робітничу професію. Роботяги скрізь потрібні, як би не мінялась суспільна кон'юнктура. Запас, так би мовити, не зашкодить. Тут мені підвернувся однокласник Валерій Кравець, який із захопленням розповідав, що вчиться на токаря, а це оригінальний фах. «Уявляєш, ріжеш метал різцем, як масло ножем», — ділився враженнями зі мною.

Він не жартував. Токар таки справді ріже метал, як масло. Я сам перевірів. Спочатку навіть захоплювався. З грубої болванки на твоїх очах випірнає філігранна деталь, накреслена конструкторами. Щоправда, мені ніколи не вдавалось дотриматись до мікрона розмірів, а точність у деяких сферах — найперша вимога. Через півтора року начальник Олексій Гризоголазов, який вічно бігав по цеху в обвислому синьому халаті з кресленнями і штангенциркулем, нарешті виповів заповітне: «У тебе, Холоденко, руки із задниці ростуть. Ти помилка природи. Ніколи розмірів не дотримуєшся!». Там були ще фрази, які не перекладаються на звичну мову, тож я їх пропущу з поваги до вчительських зусиль мами. На цьому ми лагідно погодили: я йду мити від шмаровидла і суспензії руки, що не звідти ростуть, а він мені дає гарну рекомендацію на всі чотири сторони.

В Емськ повертатись не хотів, тож прямим курсом полетів у столицю. В Емськ повернешся, зразу почнуть розпитувати: ким став, чого добився. Провінційне примірювання і зважування, гра гонору й марнославства. Не люблю цих знуджених поглядів, які шукають, за що зачепитись і кому обсмоктати кісточки.

Мама поклала на своєму робочому столі, за яким перевіряла шкільні зошити й готувалась до уроків, портрет тата. Тато всі ці сорок років за нею і спостерігав. У нашому домі рідко бували чужі чоловіки. Тільки з крайньої потреби — щось відремонтувати чи

занести. Мама скрізь відчувала татів погляд і була вірна йому.

Дядько Борис, татів брат, який мешкає в Одесі, порадив мені податися в столицю, там у нього проживав друг Ед Хезерлі, український грек, дуже винахідливий на несподівані проекти. «В Одесу не їдь, тут загнешся, — обірвав моє бажання податися до моря дядько. — Одеса — дуже дороге місто». Як він сам виживав у дорогому місті, татів брат не розповідав. Він виробляв із колегами верстати з програмно-числовим управлінням і продавав їх в Іспанію. Тоді ми ще могли виготовляти конкурентну продукцію.

Ед Хезерлі чекав мене в кафе на розі Лютеранської. Чоловік мав сорок п'ять років і важку задишку, кури в кубинську сигару й пив уже третє горнятко кави. У білих штанах та солом'яному брилі, Ед виглядав, як молодий денді, який випадково залетів із Парижа та нудьгував у пошуках розваг. На його вдоволеному обличчі з вусиками, що стирчали приклеєною щетинкою, грала лінива усмішка. Проте очі прискіпливо і допитливо оглянули мене.

— Хелло! — привітно помахав Ед і показав, щоб я присідав за стовпик. — Як ся маєш?..

Я детально почав розповідати про свої справи та рекомендації дядька Бориса. Тоді ще не знав про американський стиль спілкування: про що-небудь, аби лише зав'язати розмову. Про погоду: «Ух, ти! Сьогодні чудовий день». Про роботу: «У мене гнучкий графік. І сам я гнучкий та мобільний. Усім це дійсно подобається». Про захоплення: «Я вчусь грати на гітарі за самовчителем». Якби я знав про це, то зразу би так і сказав: «I can't imagine my life without horse riding»¹. Мати мене вчила не тільки рідної, але й англійської, бо вважала, що її синок має бути освіченим та просунутим. Натомість я почав нудно розповідати про чергову поразку, яку дістав на робітничій ниві, про необхідність десь прилаштуватись, аби не пропасти.

— Юрію! Ти сам себе чуєш? — заклацав перед моїм носом пальцями київський денді. — Каву будеш пити? Чи, може, чогось міцнішого?..

— Каву можна. І трохи коньячку, — відповів я тремтливим голосом.

— О! Це я розумію! — підтримав Ед і замовив два горнятка кави та по п'ятдесят коньяку. — Розкажуй! Що вмієш і на що згоден...

— Вмію небагато. Згоден на все, — випалив я, не задумуючись.

— Чудова відповідь. І головне — універсальна. Молодь зараз цього не розуміє. Зразу виказує амбіції. Мій френд Боря про тебе багато говорив, — пахнув на мене димом сигари Хезерлі. — Птиця Говорун кмітлива і куди попало дзьоб не соває... Мій френд Боря абищо до мене не пришло. Ти хто йому? Племянник?.. Тепер про родичів не дбають. Тепер родичів оббирають...

Я зауважив його схильність говорити алегорично, ніби вичитаними в книжці цитатами. Або це він сам так формулював свої речення, щоб видаватись освіченим та глибоким. Хоча в очах нерідко в нього проблискував відчай, ніби у розумного і невиліковно хворого чоловіка, який марнує виділений йому час на дрібниці.

— Я відкритий до пропозицій, — пробурмотів йому, сховавши носа у філіжанці з кавою.

— Пропозиція проста і зрозуміла, — нарешті оцінив мої здібності Ед. — Підеш до мене букмекером. Чи, може, хочеш продавати лотерею «Спортлото»?.. Гроші не пахнуть, особливо, якщо їх багато...

Його щетинисті вусики знову пухнули на мене димком.

— Чи в тебе інші амбіції? — уточнив наостанок дядьків друг.

Інших амбіцій я не мав, хоча мушу сказати, що Ед виявився людиною слова. Такі люди іноді втілюють свою нерозтрачену доброчесність, допомагаючи слабшим. Згодом за три роки він мені

допоміг вступити на факультет журналістики Київського університету. Чим саме посприяв, я так і не зрозумів, може, тим, що відірвав від свого непевного бізнесу і вберіг від тюрми. Екзамени я добре склав — далася взнаки багатолітня мамина муштра. Вона не раз казала, що в мені спить розум, та ніяк прокинутись не може. А до того часу, до навчання, я справно приймав ставки від легковірних громадян на іподромі Хезерлі. Моє завдання було — прийняти ставки і вчасно повідомити Еда, на якого коня найбільше мітять. І так ставалося, що та шкапина була проклята, обіцяла багато, але несподівано приходила другою або третьою. Всі у прольоті, тільки якийсь друг Еда (їх було зо троє-четверо, вони часто не світилися, але я їхні пики вивчив за кілька тижнів й на зло підморгував), який поставив на іншого коня, вигравав банк. Спосіб давно випробуваний, засвідчений гербовими печатками відомих ветеринарів, яких на вимогу азартних гравців не раз просили розібратися. Нема чого біситись. Шкапина на той час фізіологічно була не готова до переможного ривка. Пошкодила на останньому крузі праву передню кінцівку чи її на льоту схопила гостра кишкова колька. Всі задоволені, всі аплодують. І мені перепало з того навару.

Років через два Ед завітав до мене у вузьку конторку, важко плюхнувся у рипуче крісло, запалив сигару й задумливо погасив. Не йшла, дим душив його, бронхи підводили. Так і до астми недовго. Але Ед не міг покинути шкідливу звичку, коли не курих, то нюхав сигару, проводив нею по щетинці вусів, ніби той тютюн допомагав йому комбінувати нові проекти.

— Юрію, тобі не здається, що ми топчемося на місці? — афористично запитав мене, як перевіреного друга.

— Я б так не сказав. Маєте причал на Дніпрі, яхту і квартиру на Хрещатику...

— Ет!.. Я не про те! — скривився мій начальник. — Нема драйву. Відстаємо від життя...

— Хочете колоти допінгом коней чи жокеїв? — нахабно уточнив я.

— Хочу видавати газету! — випалив роздратований Ед. — Чому мене така думка раніше не навідала?.. Це ж відмінний хід! Замість того, щоб непродуктивно оголошувати по місцевих гучномовцях... Можна про все написати в газеті. Ти знаєш святу силу друкованого слова? Ні, не знаєш!.. Люди вірять газеті, як останній інстанції. Орлик відстав від Бурої, бо невдало стартував. Але через три забіги він своє надолужить, адже має потенціал. Сатрап набирає сил й ось-ось вдарить головою у дзвін. Полюбуйтеся молодим лідером — надія розчарованих глядачів рисак Давид. Результати забігів, порівняльні таблиці. Цікаве про коней. Харчування жеребців і лошиць — у чому різниця. Атмосфера конюшні... Запах... Це ж цілий світ! Про нього можна розповідати без кінця... Ми мусимо вийти за межі іподрому.

— Виходьте. А при чім тут я? — не міг зрозуміти мети його візиту.

— При тім... Ти будеш редактором цієї газетки, — тицьнув у мене сигарою Ед. Так роблять конкістадори, наказуючи розстріляти упійманого туземця. — Назвемо її... Назвемо «Перегони з вітром». Як тобі?.. Динамічно? Мені подобається...

— Ви мене забираєте з каси? — я образився й сумно зітхнув.

— Я тебе забираю з... протягу. Потім будеш дякувати, — звівся Хезерлі, безапеляційно фиркнув і поволік за собою хвилю запаху кубинського тютюну. — Перебазовуйся у мій офіс. Там уже тебе чекає комп'ютерна техніка.

Вигадка Еда мене приголомшила. Яка муха його вкусила? Робити газету? Це ж не пироги пекти. Та й до пирогів потрібен талант. І не метал різати, як масло. Я ніколи цим ділом не займався

та й рожевого уявлення не мав, з якого боку підступитись. Проте природна кмітливість мене не підвела. Першим ділом найняв підкованого технаря, який взяв на себе верстку та оформлення газети. За мною залишались тексти й ілюстрації. І тут у мене вийшло, бо раптом знадобилась мамина наука про складнопідрядні речення.

Скільки вона мені їх удовбувала у мозок! Писати, чорт забирай, виявилось цікаво. Я іноді поринав у текст бездумно й стихійно, не знаючи логічного завершення, але, попри всі сюжетні кульбіти, завжди падав, як кішка, на чотири лапи. Фінал моєї писанини надихав. Публікації виходили захопливі й жваві, як і належить місцю, де голосно дзвенить монета. Ед сидів у своїй ложі з газетою і м'яко поглядав на мене, як батько, який відкрив таланти у сина. Газета йому подобалась, хоч я скоротив її назву — «Перегони». Навіщо розжовувати?.. Чи додавати романтики?.. Романтика у такій справі не допомагає. Тут потрібен твердий чоловічий розрахунок і трохи веселої вдачі.

Купка пацанів щосереді прибігала, розхапувала свіжий тираж і за пару гривень роздавала біля входів у метро. «Перегони» раптом з'явилися у людських течках і портфелях, на робочих місцях і на столиках у кафе, у залах очікувань і в дбайливих руках торговок з Бесарабки, заповнили сміттєві урни і забілили під ногами на тротуарах. Ні-ні, та й хтось почитає, зацікавлено пошкребе маківку, а потім з інтересу згадає тролейбусний маршрут до іподрому. На глядацьких місцях помітно побільшало люду. Проект Еда давав реальні результати. Він відчував себе цивілізованим чоловіком, який займається серйозним бізнесом. Це вам не на вокзалі кульки ганяти в стаканчиках. Для повноти Едового щастя я відкрив сайт іподрому, бо за цифровими технологіями було незаперечне майбутнє.

Отоді Ед і запропонував мені вступити на факультет журналістики. Там у нього був знайомий доцент Лозовий, який працював на кафедрі нових ЗМІ й проводив семінарські заняття. Лозовий мене натаскав на іспити, які я успішно склав. Якраз вчасно, бо на осінь 1999-го мій патрон здувся — куріння та непомірне хлебтання кави таки довели його до лікарняного ліжка. Ед Хезерлі сумовито сказав, помираючи, що він у цьому житті все перепробував, аби вибитись на поверхню: і жінок любив, і контрабанду ганяв, і фальшував ставки, і по світу мандрував. Жив у своє задоволення, ні в кого не питаючи дозволу. А ось тепер, на смертному ложі, раптом зрозумів, що мало робив добра. Горе тому, кому нема на що озирнутися. Не йди, Юрію, моїм шляхом... Ед попросив привести до нього нотаріуса і переписав усе своє майно та гроші на сиротинець у Маріуполі, звідки, виявляється, він випурхнув. Я навіть сльозу пустив і подумки подякував дядькові Борисові, що звів мене з таким чудовим чоловіком.

Навчання в університеті — це така нудьга, що розповідати немає про що. Ярмарок марнославства. Лозовий зразу сказав: в універі не вчать писати, тут розширюють інтелект, бо журналіст без інтелекту — це дурний писар у конторці чиновника. Лозовий знав, що казав, бо мав газетну практику і втік із неї у теорію. У Лозового був червоний ніс і сумні очі, як у Сатрапа з іподрому, що постарів. Усе було та загуло. Доцент носив набитий чорний портфель і аж наче перехилявся на бік. Хлопці жартували, що там у нього не книжки, а зо дві пляшки бурбону, як пальне для машини, без якого він втрачає сенс і потенцію.

Студентська практика мене звела з редактором газети «Сільські обрії» Йосипом Дреботом. Колись Йосип один раз проскочив у депутати парламенту, осідлав ліву хвилю й добився бажаної мети. Мені жаль тих людей, які скуштували влади. Жити так, як до злету, вони вже не можуть, бо це не по їхніх крилах. І до високого крісла

знову не добитись. Не обирають, та й годі!.. Тоді невдахи починають дригатись і корчити з себе невизнаних лідерів. Йосип осідлав коника (я не можу без іподрому та незабутнього Еда, хоч ти плач) приватизації землі і розганяв його, прискорював, аби знову вскочити у парламент. Приватизація — це злочин перед селянами, який не простять наступні покоління. Не знаю, коли він останній раз бачив справжніх селян, але на його жорсткому й жовчному обличчі завжди палахкотіло вогнище голоду: до слави, до грошей, до реального куска м'яса чи хоча б піци, яку він постійно замовляв у свій кабінет. Йосип запропонував мені покинути навчання або перевестися на заочне відділення, бо йому потрібні молоді й талановиті, зубаті кадри, а мені нема чого дарма втрачати час. Е, ні, подумав я, нема хап-хап, не для того друзяка Ед мене сюди послав, щоб я відмовлявся від освіти. Та й на кого проміняв?.. На кон'юктурника, який пробивається до влади.

З Йосипом Дреботом я не порвав, а час від часу їздив у глибинку й писав для його «Обріїв» матеріал, підкидав дровець у суспільну дискусію. Одного разу мою публікацію слухали на парламентському комітеті, звідки повернувся зраділий Йосип. Його акції зростали і він уже готовий був мене озолотити, щоб тільки уклав контракт. Хто зараз на вищу освіту дивиться? А я такий, що вмію дохідливо роз'яснювати. Ніяких обріїв без мене у «Сільських обріїв». Не піддався, закінчив і аж тоді прийшов, хоч у Йосипа ще більше з'явилося на лиці жовчі, бо знову прокатили на вороних (Еде!.. Еде!.. Я за тобою сумую).

Не обрали Дребота в парламент і газета почала здавати позиції. З горем пополам я протримався біля загнаного, але не збитого, Дребота неповних п'ять років. Дискусія про землю то припадала, то розгорталась, а Йосип із нею також. Врешті мені самому набридла ця спекуляція і я полишив бідних селян у спокої.

До сорока двох років, коли мене розбудила мати, встиг заснувати власну інформаційну агенцію і прогоріти, попрацювати кореспондентом «Радіо Свобода» у Тель-Авіві, прес-секретарем однієї державної установи, що опікувалась іноземними інвестиціями й платила нечувані зарплати, написати роман про лихі дев'яності, дістати відмови у всіх видавництвах, яким пропонував свій опус, одружитись, народити сина і розлучитись.

Якщо бути точним, то ми з Ісю не розлучались. Просто Ія одного дня, коли мене носило по кафе, клубх, зустрічах і перемовинах, зібралася, ухопила за руку Ігорка й повернулась до батьків у Бучу. Вона стомила від моєї непостійності, від недовіри, що супроводжувала кожен мій вихід у нетрі столиці. Я, каюсь, не завжди спiniaвся перед умовними бар'єрами. Скажу відвертіше — ніколи не спiniaвся. Жінки, вино й розваги — то спадок, відписаний мені деді Едом Хезерлі. Хоча Ія була для мене на першому місці. Вона — надійний тил, на який можна опертися. А я мисливець. Уполював — і все в сім'ю, щоб не відчувала нестатку. Ія сказала, що їй набридло жити із мисливцем, їй хочеться простого й тихого щастя.

Тато передав мені одну зі своїх рис. Хоча, наскільки я знаю, до мисливства він прилучився випадково. Його шеф Дмитро Вербицький підмовив поїхати на полювання. За переказами, на телефонній станції тоді було три мисливці — бос, тато і кабельник Северин Нечитайло, у якого руки тряслись. Кабельник мав справу зі свинцем, сидів під землею у люках, видзвонював телефонні пари й зварював муфти. На технічні потреби йому видавали спирт. А за шкідливість — молоко. Він пив те і те...

У день, коли я метався у порожній квартирі, роздумуючи, як повернути Ію, подзвонила мамина сусідка з Емська.

— Юрію, добрий день, — вкрадливо сказала, вагаючись.

Тітка Марина працювала вихователькою в дитячому садку. Вона була єдиною годувальницею у сім'ї. Чоловік, якого прозивали Семьйон Семьонович, байдикував без роботи, перебивався дрібними заробітками й не помишляв десь закріпитись, радо щовечора лупив доміно у дворі під будинком. Син Костя, мій ровесник, балабон рідкісний, прогулював школу й тягався зі шпаною на вокзалі, виглядав, що украсти. Років у шістнадцять заgrimів за ґрати й поволочив свої дні від тюрми до тюрми.

— Юрію, це ти чи не ти? — допитувалась тітка Марина, бо давно не чула мого голосу.

— Я!.. Я!.. — майже по-німецьки підтвердив, тоскно оглядаючи порожню квартиру.

• • •

Далі — у повній книжці «Зламани сходи : роман».

nashaknyga.com.ua